

Рајко Петровић

Институт за европске студије, Београд

САВРЕМЕНИ ИЗАЗОВИ ПОРТУГАЛСКЕ ДРЖАВЕ И ДРУШТВА

Сажетак: Предмет истраживања овог рада јесу савремени политички, друштвени, економски, безбедносни, еколошки и други изазови са којима са суочава Португалија као држава и друштво. Рад претендује да, у форми прегледног рада, пружи заинтересованим читаоцима увид у природу и обим изазова и проблема са којима се ова земља Иберијског полуострва суочава, али и у начине на које тамошње власти исте покушавају да реше или њихове негативне утицаје бар сведу на минималне. Полазна хипотеза је да проблеми и изазови који стоје пред савременом португалском државом и друштвом немају дубоке корене у структуралним недостацима истих, нити имају трајно штетне импликације, већ да представљају одраз континенталног и глобалног контекста у коме ова земља функционише. Резултати истраживања показали су да су највећи изазови са којима се Португалија суочава кохабитација и политичко ривластво између Социјалистичке партије и Социјалдемократске партије, затим пораст снаге и утицаја Шега као радикално десне партије, сучељавање конзервативних и лево-либералних друштвених и политичких чинилаца око тзв. проживотне политике (око питања еутаназије пре свих), борба за и против очувања модела декриминализације лаких дрога, као и климатске промене. Током истраживања користили смо се методом студије случаја, методом анализе и методом компаративне анализе.

Кључне речи: Португалија, кохабитација, Шега, еутаназија, декриминализација лаких дрога, климатске промене.

Увод

Више од пола века Португалија је део круга западних либералних демократија и економских токова унутар слободног европског тржишта, док је у безбедносном смислу, као једна од земаља оснивача НАТО савеза 1949. године, већ одавно део евроатлантске безбедносне породице. За савремену историју ове иберијске земље, без имало сумње, пресудан датум био је 25. април 1974. године када је избила Каранфилска револуција (*Revolução dos Cravos*). Наиме, била је то војна побуна, подржана од стране либералне и левичарске опозиционе политичке елите, али и од широких народних маса, којом је срушена тзв. Нова држава (*Estado Novo*), односно вишедеценијски крајње десничарски, односно ултранационалистички и ултраримокатолички ауторитарни режим који је још 1933. године успоставио Антонио де Оливеира Салазар (*António de Oliveira Salazar*). Уследила је демократизација и либерализација португалске државе и друштва, односно плурализација политичког и партијског живота, јачање људских права и слобода, смањење утицаја војске и тајних служби у политички живот земље, економска либерализација и одумирање аутаркичног привредног система, те амбициозно постављен, али са пуно марљивости и одрицања спроведен процес евроинтеграција Португалије. Заједно са суседном Шпанијом, која је 1975. године и сама кренула путем демократске транзиције, Португалија је постала чланица Европске заједнице 1. јануара 1986. године. Колико су Каранфилска револуција и све што је уследило након исте имали континентални, па и планетарни значај, сведоче две чињенице. Прва се тиче „трећег таласа демократизације”, односно увођења земаља југа Европе (Португалије, Шпаније и Грчке) у ред европских либералних демократија, а о коме је писао амерички политиколог Семјуел Хантингтон (*Samuel Huntington*) (*Huntington, 2004*). Друга је у вези са деколонизацијом лузофоних афричких и азијских простора након што су централну власт у Лисабону преузеле демократске снаге спремне да се суоче са стравичним последицама Прекоморског рата (1961-1974) који је иза себе оставио преко 8.000 погинулих Португалаца и на десетине хиљада убијених побуњеника и цивила у Анголи, Мозамбику и Гвинеји Бисао. Све португалске колоније у Африци, дакле, поред три наведене, и Зеленортска Острва и Сао Томе и Принсипе, стекле су независност након Каранфилске револуције, док су се португалске војне и цивилне

власти повукле са Источног Тимора 1974, а Макао предале Кини 1999. године (Петровић, 2021: 28-29).

Португалија је 2. априла 1976. године усвојила Устав Португалске Републике који је земљу дефинисао као парламентарну републику засновану на народном суверенитету и демократским принципима функционисања међу којима су и подела власти на законодавну, извршну и судску грану. У политичком животу земље искристалисала су се два доминантна идеолошка пола – Социјалистичка партија (Partido Socialista – PC) као партија левог центра и Социјалдемократска партија (Partido Social Democrata – PSD) као умерено десна опција, те које су се у деценијама које су уследиле смењивале на власти, додуше уз доминантнију улогу социјалиста. Све до парламентарних избора 2024. године на којима је радикално десна Шега (Chega) остварила историјски резултат, остале политичке партије и покрети попут Народне партије (CDS -Partido Popular), Левог блока (Bloco de Esquerda – BE) и Португалске комунистичке партије (Partido Comunista Português – PCP) нису успевали да појединачно остваре значајније резултате, али су неретко били важни мањински партнери некој од владајућих партија (Петровић, 2019: 126-127).

Кохабитација Коста – Ребело де Соза

С обзиром да су се, као што смо већ рекли, две највеће и најмоћније политичке партије у Португалији, Социјалистичка партија и Социјалдемократска партија, током протеклих неколико деценија смењивале на власти, као и на чињеницу да је Португалија парламентарна република у којој постоји тзв. дицефална егзекутива, односно подела извршне власти између владе (јачи пол) и председника републике (слабији пол), било је сасвим за очекивати да ће повремено долазити до периода кохабитације, односно ситуације у којој премијер државе долази из једне партије, а председник републике из друге. Управо то се дешавало у периоду између 2016. и 2024. године који је био обележен за португалске прилике нетипичним и отвореним конфронтацијама између две најмоћније политичке фигуре у земљи. Наиме, 2015. године на место премијера изабран је лидер Социјалистичке партије Антонио Коста (António Costa), док је годину дана касније председник републике

постао кандидат Социјалдемократске партије Марсело Ребело де Соза (Marcelo Rebelo de Sousa), где су касније обојица реизабрани на те функције. На почетку њихових владавина мало тога је указивало да ће се временом између њих развити отворени анимозитет који је ишао до те мере да је у неким тренуцима претио да угрози нормално функционисање државе и демократског живота у Португалији. Ребело де Соза је, након што је ступио на дужност председника републике, поручивао да ће његов однос према Кости бити заснован на консензуалном налажењу заједничких решења за општу добробит, док је Коста исказивао максимално поштовање према институцији председника републике и указивао на потребу да са Ребело де Созом сарађује преко устаљених институционалних канала (Valente, 2016).

Идеолошке разлике између партија из којих су председник и премијер долазили, односно њихови прилично различити погледи на економску, социјалну и вредносну политику, као и појава нових фактора унутар португалског политичког живота попут радикално десне Шеге, утицале су на то да дође до најпре захлађења односа између Косте и Ребело де Созе, а потом и ривалства и нетрпељивости. Једина ствар око које су се двојица државника слагали, а што је било изузетно важно, јесте била политика државе у вези са борбом против пандемије корона вируса, где је најпре постојао неподељен став да Португалија мора применити мере карантина као превентивне, а потом и пуна подршка вакцинацији становништва (Sábado, 2021). Први велики камен спотицања између Косте и Ребело де Созе било је легализовање еутаназије у Португалији (о коме ће касније бити више речи), где је Ребело де Соза више пута стављао вето и враћао на поновно разматрање предлог закона о еутаназији, док је државни парламент под контролом Костине Социјалистичке партије и њених коалиционих партнера више пута изнова потврђивао поменути предлог закона. Други сукоб тицао се будућег статуса министра инфраструктуре из редова Социјалистичке партије Жоаоа Галамбе (João Galamba) који је довођен у питање због умешаности овог функционера у аферу око пословања португалске авиокомпаније ТАП (Transportes Aéreos Portugueses – ТАР). Ребело де Соза је не само подржао захтев португалске опозиције да Галамба буде експресно смеђен (касније је Галамба сам поднео оставку због притиска медија и јавности), већ и отворено претио да ће, у складу са својим уставним овлашћењима, распустити португалски парламент и на тај

начин заштитити углед државе (Henriques, 2023). Трећи камен спотицања у односима између Косте и Ребело де Созе био је контроверзни закон о становању, где је социјалистичка парламентарна већина намеравала да тим законом реши стамбено питање десетина хиљада Португалаца тако што би приморала власнике кућа или станова у којима две или више године нико не живи да исте дају у изнајмљивање. Председник Португалије је, стога, и на овај предлог закона ставио вето, наглашавајући да тако осетљив закон мора бити плод консензуса шире португалске јавности, али и да би тај закон имао негативне ефекте по приватна улагања у сектор стамбене градње (Diário de Notícias, 2023).

Шега – крај португалског изузетка

Дуго времена су Шпанија и Португалија важиле за једине развијене и демократске европске земље у којима радикална десница није успевала да оствари значајније резултате. У последњих неколико година, међутим, ствари су се значајно промениле. Најпре је шпански Вокс (Vox) успео да се домогне регионалног парламента у Андалузији и шпанског Кортеса, да би потом њему сродна португалска Шега октобра 2019. године на парламентарним изборима освојила малих 1,29% гласова, али довољних да добије једно место у највишем представничком телу Португалије. Био је то крај „португалског изузетка”, како су многи аналитичари, али и политичари са поносом описивали ситуацију у Португалији за коју су тврдили да ће остати имуна на талас „нове европске деснице”. Да није „звезда падалица” на португалском „политичком небу” Шега је доказала на парламентарним изборима 2022. године када је освојила скоро 400000 гласова (7,18%), односно 12 посланичких места, чиме је постала трећа политичка снага у земљи (Петровић, 2023: 43). Дефинитивна потврда тезе да је Шега постала релевантна португалска политичка партија стигла је након ванредних парламентарних избора марта 2024. године када је Шега поново заузела 3. место, али овога пута са освојених чак 18% гласова, где победничка коалиција Демократска алијанса (Aliança Democrática) окупљена око Социјалдемократске партије није у стању да формира владу без подршке Шеге (Expresso, 2024).

Поставља се оправдано питање у вези узрока овако добрих изборних резултата једне партије коју су те 2019. године када је настала многи

доживљавали као политичког аутсајдера. Најпре треба истаћи да је реч о радикално десној политичкој партији чији је председник од оснивања до данас Андре Вентура (André Ventura), млади, енергични, али и контроверзни политичар у јавности познат по бројним скандалима. Иако је био запослен у државној администрацији, те докторирао 2013. године на тему заштите националних мањина, Вентура је одлучио да оснује политичку партију која ће убрзо постати препознатљива по својим отвореним и ксенофобним иступима против илегалних миграната (посебно муслимана) и Рома као једне од најбројнијих португалских националних мањина. На португалском језику Шега значи „доста!”, што довољно говори о томе да је Вентурин почетни циљ био да мобилише португалске радикалне, па и екстремне десничаре који су били незадовољни не само вођењем земље од стране социјалиста, већ и недовољно „тврдом” политиком Социјалдемократске партије као партије десног центра. Реторика Вентуре и његових партијских сабораца ни по чему битнијем се није разликовала од француског Националног савеза (Rassemblement National) Марин Ле Пен (Marine Le Pen), поменутог шпанског Вокса Сантијага Абаскала (Santiago Abascal), италијанске Лиге (Lega) Матеа Салвинија (Matteo Salvini) или мађарског Фидеса (Fidesz) Виктора Орбана (Viktor Orbán) – реч је о захтевима да се португалски суверенитет врати у руке португалске нације, критикама на рачун отуђене и елитистичке „бриселске бирократије”, пропагирању забране пријема илегалних миграната (посебно оних из муслиманских земаља), односно асимилације оних који стекну право да бораве у Португалији, вербалним нападима на ромску популацију која је жигосана као нерадничка и паразитска (ту је Шеги једино блиска некадашња реторика екстремно десног мађарског Јобика (Jobbik)), константном алармирању јавности у вези са могућом исламизацијом Европе и позивању на очување хришћанског и европског идентитета Португалије (Петровић, 2023: 45).

Неколико је узрока због којих је Шега успела да оствари фантастичне изборне резултате за релативно кратко време. Прво, Португалија се никада у потпуности није опоравила од светске економске кризе из 2008. године која је снажно погодила ову земљу, где је тамошња влада 2010. године морала да усвоји оштре мере фискалне консолидације, а потом и да тражи финансијску помоћ од Европске уније. Године 2013. стопа незапослености у Португалији достигла је 17,6%, где су негативни

ефекти економске кризе највише погодили средње и сиромашне слојеве становништва. Други разлог је политика коју су државне власти водиле током пандемије корона вируса, комбинована са негативним последицама рата у Украјини, где је инфлација 2022. године достигла 8,3%, а раст БДП-а 2023. године пао на 1%, што је све заједно поново највише погодило најсиромашније Португалце. Трећи разлог је пораст ксенофобије у Португалији који је само пратио општи тренд на целом европском континенту, а која је генерисана страхом од странаца који у овој земљи чине 8,6% становништва (око 888.000), од којих је највише оних из Анголе (159.000) и Бразила (136.000). Иако је махом реч о лузофоном становништву из бивших португалских колонија, међу њима је много оних који су „обојени”, односно не припадају белој раси, те су као такви у екстремно десним португалским круговима непожељни, с обзиром да се у истим одавно гаји уверење о Португалији као једној од етнички најхомогенијих нација у Европи. Четврти разлог у вези је са доминантном улогом коју на португалским универзитетима имају феминисти и левичари, који узгред контролишу и већину тамошњих медија, где се Шега појавила као прва озбиљна политичка партија која доводи у питање њихов дискурс о хомосексуалним браковима, еутаназији, абортусу, односу према португалској колонијалној прошлости и сл., а што је и те како пријало португалском друштву које је и даље у великој мери конзервативно и римокатоличко по свом бићу. Коначно, пети разлог успона Шега можемо пронаћи у засићености португалских бирача Социјалистичком партијом и Социјалдемократском партијом као двема владајућим политичким снагама деценијама уназад, а чији програми су временом почињали да све више личе једни на друге, посебно када је реч о спољној политици Португалије и њеној позицији унутар Европске уније (Петровић, 2023: 47-50).

Криза пропородичне политике

Борба у области породичне сфере између португалских конзервативаца и, угрубо речено, лево-либерала траје већ деценијама, где ови други полако, али сигурно добијају битку по битку. У време Салазаровог ауторитарног режима Бог, отаџбина и породица били су светиња у коју нико није смео да дирне, односно то су били извори ауторитета

који се никако нису смели доводити у питање. Међутим, након политичких, друштвених и економских реформи које су спровођене по успешном окончању Каранфилске револуције, на ред су дошла и питања реформи у области породичне политике, укључујући и питање рађања и смрти. Након вишегодишњих расправа Португалија је 2007. године добила Закон о абортусу по коме је трудницама дозвољено да, без обзира на мотив, прекину трудноћу до 10. недеље трајања исте. Иако су конзервативне партије и покрети, укључујући и Римокатоличку цркву, водили кампању у корист криминализације абортуса, грађани Португалије су путем референдума одобрили текст овог закона. Лево-либералне снаге, посебно оне феминистичке, сматрале су да је и овакав предлог закона недовољан, односно да је потребно укинути било каква ограничења у вези са абортусом (Петровић, 2023: 50). Године 2010. Португалија је постала осма земља на свету и шеста у Европи која је легализовала истополне бракове, али без права истих да усвајају децу. Била је то одлука коју је усвојила социјалистичка парламентарна већина под контролом премијера Жозеа Сократеса (José Sócrates), а која је била против воље већине Португалаца, с обзиром да је анкета коју је 2006. године објавио утицајни „Дневник вести” (Diario de Noticias) показивала да је 55% истих против легализације истополних бракова, са далеко мањих 37% који су били изричито за легализацију. Штавише, у то време су демонстрације у Лисабону на којима је захтевано признање права на хомосексуалне бракове окупљале не више од 5000 учесника (El Periódico de Aragón, 2006).

Осам година касније, тачније 29. маја 2018. године, португалски парламентарци први пут су расправљали о још једној и више него контроверзној теми – о питању легализације еутаназије и асистираниг самоубиства. Социјалистичка влада је том приликом предложила четири предлога закона, али због великог притиска јавности и Римокатоличке цркве није обезбеђена скупштинска већина. Тада су, наизглед парадоксално, на истој линији „одбране живота” били и Ватикан и Португалска комунистичка партија, што је довољно говорило о хаосу у друштвеном и политичком животу Португалије који је са собом донело питање еутаназије. Социјалисти се, међутим, нису мирили са тиме да питање еутаназије буде затворено, те су током 2021. године два пута обезбедили већину гласова за нови предлог закона у парламенту. Проблем је, међутим, представљао став конзервативног председника

Ребело де Созе који је два пута стављао вето на предлог закона, враћајући га на поновно гласање. Упорност социјалиста се, коначно, исплатила маја 2023. године када је већина од 129 посланика гласала за закон који је предвиђао да свака психички здрава особа са навршених 18 година живота, под условом да болује од неизлечиве болести и трпи неподношљиве болове, има право да буде подвргнута еутаназији. Председник Ребело де Соза више није имао могућност стављања вета, те је био приморан да, у складу са уставом, седам дана након усвајања закона потпише проглашење истог (Политика, 2023а). Тиме се Португалија, након вишегодишње борбе између политичких и друштвених фактора конзервативне и лево-либералне провинијенције, придружила Холандији, Белгији, Луксембургу, Канади, Колумбији, Еквадору, Шпанији, Новом Зеланду и Викторији (Аустралија), односно групи земаља у којима је еутаназија законом дозвољена.

Декриминализација лаких дрога – 20 године после

Да је Португалија спремна да крене у крајњу либерализацију појединих аспеката друштвеног живота видело се још 2001. године када је ова земља усвојила сада већ чувени Закон о дроги, а који је подразумевао декриминализацију и депенализацију куповине и конзумирања појединих дрога, односно одређених количина истих. Португалска влада се тада одлучила на овако драстичан корак с обзиром на то да је током 1990-их наркоманија представљала озбиљан друштвени проблем у овој земљи, остављајући иза себе бројне смртне случајеве и особе заражене ХИВ-ом. Новом стратегијом, која је крунисана потврђивањем поментог Закона о дроги у парламенту, предвиђено је да свака пунолетна особа има право да код себе у сваком тренутку има до десет дневних доза било које врсте дроге, односно да због тога неће бити кривично гоњена. Истини за вољу, предвиђено је да полиција када затекне особе са толиком количином дроге исте прослеђује специјалном трибуналу сачињеном од лекара, правника и социјалног радника, а који су као најчешће казне изрицали медицинско лечење или друштвено кориштан рад. Првих година након ступања на снагу Закона о дроги резултати су били позитивни и крајње охрабрујући, јер је смањен не само број зависника од дроге, већ и број смртних случајева, број заражених

ХИВ-ом, те је дошло до значајног пада стопе криминала повезаног са наркотицима (Ćirić, 2012: 308).

Скоро четврт века касније, међутим, не можемо рећи да наркома-нија више није проблем португалске државе и друштва. Најпре треба указати на чињеницу да је 2001. године декриминализована употреба не само марихуане, већ и кокаина и хероина, те да су наркотици по-стали свеприсутни на улицама португалских градова. Овај проблем је посебно видљив у Порту, другом највећем португалском граду, где су поједине улице неретко преплављене шприцевима, али и предозира-ним наркоманима на ћошковима истих. Криминал и насиље у Порту су значајно повећани, а локалне власти и грађани кривицу за то, између осталог, налазе и у либералном Закону о дроги. Коначно, треба иста-ћи да статистички подаци показују да је број пунолетних Португалаца који користе наркотику порастао са 7,8% 2001. на 12,8% 2022. године, где процентуално гледано Португалија заузима место изнад Францу-ске или Италије (Blic, 2023). Упркос томе, нема озбиљних индиција да португалске државне власти планирају да мењају политику либерали-зације употребе наркотику, а по чему је ова земља данас препознатљи-ва у Европи и свету.

Климатске промене – проблем, а не помодарство

Последњих деценија, а посебно последњих година, у технолошки напредним и индустријски високоразвијеним земљама Запада све ви-ше се говори о климатским променама као озбиљном проблему чији ће се негативни ефекти све више мултипликовати како време буде одми-цало. За Португалију, земљу смештену на месту пресека Средоземног мора и Атланског океана које је означено као једна од „врућих тачака” климатских промена, питање климатских промена је једно од кључних за будућност земље. Неколико је упозоравајућих ефеката климатских промена који већ сада угрожавају Португалију – подизање нивоа мора које доводи до поплава, ударни топлотни таласи, ерозија приобалног земљишта, честе суше, дезертизација, пораст олуја, атмосферска кон-таминација, пад пољопривредне конкурентности, ширење векторских болести и др. Уколико се не примене хитне мере у области борбе против климатских промена, делови португалске привреде попут рибарства,

пољопривреде и туризма биће директно угрожени. Примера ради, у јужној Португалији би временом дошло до смањења пољопривредне производње за чак две трећине, а површина шума које ће бити захваћене пожарима ће се утростручити. Једино објективно ефикасно решење била би потпуна оријентација португалске економије ка одрживом развоју, што власти у Лисабону покушавају да учине, идући дотле да захтевају да било који облик страног инвестирања у Португалији мора бити у функцији опоравка од климатских промена и будуће отпорности на исте. Захваљујући таквој опредељености португалске владе чак 38% инвестиција у овој земљи данас је у служби заштите животне средине. За похвалу је и висока свест грађана Португалије о проблемима које климатске промене са собом доносе, о чему сведочи податак да је 17.000 истих затражило да се њихове стамбене зграде преуреде у тзв. енергетски ефикасне зграде (The Portugal News, 2021). Лето 2022. године било је посебно алармантно за становнике Иберијског полуострва. Судећи по подацима Светске здравствене организације, у пожарима који су захватили шумска подручја живот је изгубило чак 1.700 становника Португалије и Шпаније (Политика, 2022). Нажалост, ни 2023. година није протекла без последица изазваних климатским променама. Преко 1.400 становника приобалног дела Алентежа морало је бити евакуисано због пожара изазваних вишедневним високим температурама, док је у Сантарему у унутрашњости земље измерено рекордних 46,4 степени Целзијуса. Пожари у Португалији су те 2023. године иза себе оставили 19 евакуисаних села и 6.700 хектара спржене земље (Политика, 2023д).

Коначно, треба узети у обзир и то шта сами грађани Португалије виде као највеће проблеме у својој земљи. Јула 2023. Центар за студије и истраживање мишљења при Католичком универзитету (*Centro de Estudos e Sondagens de Opinião (Cesop) da Universidade Católica*) спровео је истраживање португалског јавног мњења чији су резултати показали да је за 16% Португалаца највећи проблем у држави њена сопствена влада, 15% да су то инфлација и трошкови живота, а 12% корупција (ZAP, 2023). Неколико месеци раније исти истраживач је дошао до података према којима је за највећи број Португалаца највећи проблем у земљи висока инфлација и трошкови живота (20%), затим следе проблем лоше владе, односно управљања (15%), корупција (11%) и економско стање у земљи (7%), те мале плате (4%), здравствени систем (4%), кредибилитет и способност политичара (4%), стамбено питање (3%),

рат у Украјини (2%) и неједнакост (2%) (Villalobos, 2023). Крајем 2023. године Центар за студије и истраживање мишљења при Католичком универзитету објавио је најновије резултате истраживања португалског јавног мњења по којима је чак 75% Португалаца рекло да је стање у земљи лошије него што је било годину дана раније, 14% да је стање исто, а само 10% да је боље. Овога пута грађани су као највећи проблем означили лоше функционисање система јавне здравствене заштите (18%), затим следе лоше управљање земљом (11%), корупција (11%) и инфлација и трошкови живота (11%), те стамбено питање (7%), мале плате и пензије, односно сиромаштво (6%), економски и политички проблеми у земљи (4%), те имигранти (3%) (Executive, 2023).

Закључак

Португалија је земља која је домаћој српској јавности недовољно позната, посебно када је реч о друштвеним и политичким приликама у њој. Сходно томе, примарни циљ овог рада јесте да најпре домаћој академској, а потом и широј заједници представи највеће проблеме и изазове са којима се данас суочава ова земља која је по много чему необична и занимљива. Португалија је у последњих скоро пола века прошла мукотрпан пут демократизације државе и друштва и транзиције са свим невољама које она са собом носи. Упркос свим изазовима и препрекама које су стајале пред њима, Португалци су своју земљу успели да уреде по мери потреба савременог човека 21. века. Као и у свакој другој земљи, укључујући и оне чији су индикатори степена демократије, ефикасности правне државе и квалитета живота највиши на свету, Португалија данас има одређене проблеме и изазове већег или мањег степена. Ни један од њих нема велики аутодеструктивни капацитет који би био у стању да уздрма демократски поредак и стечена грађанска, политичка и људска права и слободе становника Португалије, али сваки од њих понаособ захтева да му се приђе са посебном пажњом, те да се, ако ништа друго, бар амортизују његови крајње негативни ефекти.

Када је реч о проблематичној кохабитацији председника Ребело де Созе и премијера Косте, иста је окончана одлуком овог другог да поднесе оставку и распише превремене парламентарне изборе, а на којима

је победу однео Демократски савез окупљен око Социјалдемократске партије на чијем челу је Луис Монтенегро (Luís Filipe Montenegro), вероватно будући премијер Португалије. Са друге стране, Костин наследник на месту генералног секретара Социјалистичке партије Педро Нуно Сантос (Pedro Nuno Santos) довео је ту партију до неуверљивог другог места са 28,7% освојених гласова. Португалском изузетку, нема никакве сумње, јесте дошао крај јер је Шега са својим одличним изборним резултатом (18,07%) постала релевантна политичка партија, али се чини да има све мање места страху од даље радикализације како њеног руководства, тако и њеног чланства. Напротив, Вентура жели да Шега буде део нове владајуће већине и питање је само да ли ће Монтенегро и Вентура доћи до компромиса око тога. Питање даљег правца политике у вези породице и родне и сексуалне равноправности наставиће да оптерећује односе између конзервативних и леволибералних делова португалског друштва, али је чињеница да су већ сада многи њени сегменти решени у корист ових других, од абортуса, преко истополних бракова, све до еутаназије. Претпоставка је да ће и Шега морати да, бар у некој мери, умањи своју реторику у вези ових питања уколико жели да буде део власти. Социјалдемократска партија одавно је постала скоро па немоћна да пружи озбиљнији отпор на том пољу, док је Римокатоличка црква оптерећена сопственим проблемима, пре свих оптужбама да су њени свештеници у Португалији у последњих седам деценија сексуално злостављали преко 4.800 деце. Када је реч о будућности крајње либералног Закона о дрогама, упркос томе што исти испољава значајне негативне ефекте, ово питање још увек није заузело битније место на политичкој агенди већине релевантних политичких партија и тешко да може да изазове значајнију подвојеност унутар португалског друштва. Коначно, климатске промене јесу дугорочна претња по Португалију, али је охрабрујуће не само то што влада у тој земљи већ сада предузима битне кораке у правцу заштите животне средине попут смањења емисије угљен-диоксида на улицама градова, већ и што постоји високо развијена свест њених грађана да одрживи развој нема алтернативу.

Литература

- Петровић, Рајко (2019): Избори за европски парламент 2019. у Шпанији и Португалу, *Култура њолиса*, Год. XVI (2019), посебно издање, Култура – Полис, Нови Сад и Институт за европске студије, Београд, стр. 117-133.
- Петровић, Рајко (2021): Португал и Шпанија: случај првих светских колонијалних империја, Данило Бабић, Рајко Петровић и Јелена Вићентић (ур.): *Суочавање Евроје са њеном колонијалном прошлошћу*, Институт за европске студије, Београд, стр. 17-38.
- Петровић, Рајко (2023): Успон крајње деснице у Португалији – крај „португалског изузетка”, *Српска ревија за евројске студије*, vol. II (2023), no. 1, стр. 34-71.
- Политика (2022): У пожарима у Португалији и Шпанији погинуло 1.700 људи, *Политика*, 22.07.2022, <https://www.politika.rs/scc/clanak/512716/U-pozarima-u-Portugaliji-i-Spaniji-poginulo-1-700-ljudi>
- Политика (2023а): Португалски парламент легализовао еутаназiju, *Политика*, 13. маја 2023, <https://www.politika.rs/scc/clanak/552251/portugal-parlament-legalizacija-eutanazija>
- Политика (2023б): Пожари у Португалији захватили хиљаде хектара, 1.400 људи евакуисано“, *Политика*, 08.08.2023, <https://www.politika.rs/scc/clanak/565244/Pozari-u-Portugalu-zahvatili-hiljade-hektara-1-400-ljudi-evakuisano>
- Blic (2023): Pre 22 godine, ova zemlja legalizovala je heroin i kokain: Prvi rezultati bili sjajni, a sada je situacija DRAMATIČNA“, *Blic*, 08. јула 2023, <https://www.blic.rs/vesti/svet/heroin-i-kokain-bili-legalizovani-pre-22-godine-u-portugaliji-prvo-su-rezultati-bili/yqzvhd>
- Ćirić, Jovan (2012): Borba protiv droge putem dekriminalizacije – slučaj Portugalije, *Strani pravni život*, 2/2012, стр. 308-318.
- Diário de Notícias (2023): Presidente da República veta programa Mais Habitação, *Diário de Notícias*, 21 de agosto 2023, <https://www.dn.pt/politica/marcelo-veta-programa-mais-habitacao-16890850.html>
- El Periódico de Aragón (2006): Portugal rechaza el matrimonio gay, *El Periódico de Aragón*, 5 de marzo de 2006, <https://web.archive.org/web/200710070700/http://www.elperiodicodearagon.com/noticias/noticia.asp?pkid=235489>

- Executive Digest (2023): Sondagem: 75% dos portugueses diz que País está pior do que há um ano. Saúde é principal problema e imigração é referida pela 1.ª vez, *Executive Digest*, 30 de novembro de 2023, <https://executive-digest.sapo.pt/noticias/sondagem-75-dos-portugueses-diz-que-pais-esta-pior-do-que-ha-um-ano-saude-e-principal-problema-e-imigracao-e-referida-pela-1-a-vez/>
- Expresso (2024): Legislativas 2024. Veja todos os resultados das eleições em números e mapas (freguesias, concelhos, distritos), *Expresso*, 24 de março de 2024, <https://expresso.pt/politica/eleicoes/legislativas-2024/resultados?location=NACIONAL>
- Hantington, Samjuel (2004): *Treći talas: demokratizacija na kraju dvadesetog veka*, Stubovi kulture, Beograd.
- Henriques, João Pedro (2023): Marcelo continua a achar que João Galamba deve deixar o Governo, *Diário de Notícias*, 31 de maio de 2023, <https://www.dn.pt/politica/-marcelo-continua-a-achar-que-joao-galamba-deve-deixar-o-governo-16454279.html/>
- Sábado (2021): Marcelo explica coabitação com Costa por cada um viver em sua casa“, *Sábado*, 01 de fevereiro de 2021, <https://www.sabado.pt/portugal/detalhe/marcelo-explica-coabitacao-com-costa-por-cada-um-viver-em-sua-casa>
- The Portugal News (2021): Portugal es uno de los países más vulnerables al cambio climático, *The Portugal News*, 13 August, 2021, <https://www.theportugalnews.com/es/noticias/2021-08-13/portugal-es-uno-de-los-paises-mas-vulnerables-al-cambio-climatico/61659>
- Valente, Liliana (2016): Marcelo e Costa. Vem aí a coabitação tranquila?, *Observador*, 25 de janeiro de 2016, <https://observador.pt/2016/01/25/marcelo-costa-vem-ai-coabitacao-tranquila/>
- Villalobos, Luís (2023): Sondagem: inflação e custo de vida identificados como os principais problemas do país, *Público*, 25 de fevereiro de 2023, <https://www.publico.pt/2023/02/25/economia/noticia/inflacao-custo-vida-identificados-principais-problemas-pais-2040277>
- ZAP (2023): Os três grandes problemas de Portugal, para a maioria dos cidadãos“, *ZAP*, 19 de julho de 2023, <https://zap.aeiou.pt/os-tres-grandes-problemas-de-portugal-para-a-maioria-dos-cidadaos-547492>

Rajko Petrović

Institute of European Studies, Belgrade

CONTEMPORARY CHALLENGES OF THE PORTUGUESE STATE AND SOCIETY

Summary: The subject of research in this work is the contemporary political, social, economic, security, ecological and other challenges facing Portugal as a state and society. The paper aims to, in the form of an overview, provide interested readers with an insight into the nature and scope of the challenges and problems that this country of the Iberian Peninsula is facing, but also into the ways in which the local authorities are trying to solve them or at least reduce their negative impacts to a minimum. The starting hypothesis is that the problems and challenges facing the contemporary Portuguese state and society do not have deep roots in their structural deficiencies, nor do they have permanently harmful implications, but rather reflect the continental and global context in which this country functions. The research results showed that the biggest challenges facing Portugal are the cohabitation and political rivalry between the Socialist Party and the Social Democratic Party, then the increase in the strength and influence of Chega as a radical right-wing party, the confrontation of conservative and left-liberal social and political factors around the so-called pro-life policies (euthanasia issues above all), the fight for and against the preservation of the model of decriminalization of soft drugs, as well as climate change. During the research, we used the case study method, the analysis method and the comparative analysis method.

Keywords: Portugal, cohabitation, Chega, euthanasia, decriminalization of soft drugs, climate change.

Rajko Petrović

Instituto de Estudos Europeus, Belgrado

DESAFIOS CONTEMPORÂNEOS DO ESTADO E DA SOCIEDADE PORTUGUESA

Resumo: O tema da investigação neste trabalho são os desafios políticos, sociais, económicos, de segurança, ambientais e outros contemporâneos que Portugal enfrenta como Estado e sociedade. O artigo pretende, sob a forma de uma visão geral, proporcionar aos leitores interessados uma visão sobre a natureza e o alcance dos desafios e problemas que este país da Península Ibérica enfrenta, mas também sobre a forma como as autoridades locais estão a tentar resolvê-los ou pelo menos reduzir ao mínimo os seus impactos negativos. A hipótese de partida é que os problemas e desafios que o Estado e a sociedade portugueses contemporâneos enfrentam não têm raízes profundas nas suas deficiências estruturais, nem têm implicações permanentemente prejudiciais, mas reflectem antes o contexto continental e global em que este país funciona. Os resultados da investigação mostraram que os maiores desafios que Portugal enfrenta são a coabitação e rivalidade política entre o Partido Socialista e o Partido Social Democrata, depois o aumento da força e influência de Chega como partido radical de direita, o confronto de conservadores e fatores sociais e políticos liberais de esquerda em torno do chamado políticas pró-vida (questões da eutanásia sobretudo), a luta a favor e contra a preservação do modelo de descriminalização das drogas leves, bem como as alterações climáticas. Durante a pesquisa utilizou-se o método de estudo de caso, o método de análise e o método de análise comparativa.

Palavras-chave: Portugal, coabitação, Chega, eutanásia, descriminalização de drogas leves, alterações climáticas.